

DZS IV.3.2
295

nl 1007
tx p22

Dnia 6 Kwietnia b. r. uchwaliła Tymczasowa Rada Stanu następującą DEKLARACJĘ oraz KOMUNIKAT W SPRAWIE ORGANIZACJI WOJSKA POLSKIEGO:

DEKLARACJA.

Tymczasowa Rada Stanu, powołana do życia wolą dwu Monarchów sprzymierzonych, rozpoczęła swoją działalność odezwą do Narodu, w której, opierając się na przyrzeczeniach przedstawicieli Mocarstw Centralnych zapowiedziała realizowanie szeregu postulatów, stanowiących niezbędną podstawę budowy Państwa Polskiego. To pierwsze wystąpienie Rady Stanu wywarło w całym społeczeństwie wrażenie dodatnie, zjednało jej w kraju uznanie i powagę. Ale po upływie trzech miesięcy Rada Stanu ani jednej ze swoich zapowiedzi urzeczywistnić nie mogła. Skutkiem takiego stanu rzeczy działalność nasza coraz krytyczniej jest oceniana i budzi w społeczeństwie coraz większy niepokój, a w samej Radzie Stanu wywołuje zwątpienie o celowości jej istnienia.

W całym kraju utrwała się przekonanie, że od historycznego dnia 5 listopada nic nie zmieniło się w Polsce i że Rada Stanu oczekiwanych zmian przeprowadzić nie może. Ufność, jaką obudził początkowo Naczelny Urząd Państwowy Polski, zachwiała się i oto Rada Stanu ma przed sobą dzisiaj dwie alternatywy: albo straci całkowicie wpływ na społeczeństwo i resztę posiadanej powagi, albo podniesie swój autorytet przez złożenie niedwuznacznych dowodów, że waży coś w życiu Polski i że zgodnie ze swoją zapowiedzią istotny wpływ na to życie wywiera. Ze wszystkich stron kraju nieprzerwanym tokiem płyną pod adresem Rady Stanu tysiączne zażalenia i skargi. Ludność wiejska skarży się na nieustanne rekwizycje, odbierające często możliwość wszelkiej gospodarki. Ludność miast Polski, w ogromnych masach pozbawiona pracy i zarobku w kraju, obok klęsk, spowodowanych rekwizycjami, narażona jest na straszną nędzę, na głód i śmiertelność, czyniącą już od wielu miesięcy wprost niebywałe spustoszenia. A wszędzie na prowincji potęgują się narzekania na traktowanie

przez urzędy okupacyjne mieszkańców Polski, jak mieszkańców kraju wrogiego. Na tle tych niezliczonych skarg, żalów i ubolewań rozpoczyna się bardzo niebezpieczne wrzenie umysłów. Żądania nadchodzące do Rady Stanu, mają ton coraz ostrzejszy i coraz większe ujawniają rozgoryczenie. Należy się poważnie obawiać, że niezatamowanie tego potoku utyskiwań, niemożność przeciwstawienia im żadnych konkretnych zdobyczy, pociągnąć może za sobą wręcz nieobliczalne a fatalne następstwa.

Rada Stanu bardzo dobrze rozumie konieczności wojenne, nie widzi jednak powodów, dla których nie miałyby przejmować w swe ręce tych dziedzin życia, które bezpośrednio nie służą potrzebom toczącej się wojny. Stosunek urzędów obu Mocarstw Centralnych dla Rady Stanu domaga się szybkiej a gruntownej rewizji. Skutkiem tej rewizji, o ile Rada Stanu ma odpowiedzieć swoim zadaniom, winno być:

1) niezwłoczne rozstrzygnięcie sprawy Armii Polskiej w myśl memorjału przedstawionego p. General-Gubernatorowi;

2) niezwłoczne oddanie w ręce Rady Stanu szkolnictwa i sądownictwa (projekt obejmujący całość organizacji sądowej, został przedstawiony w dniu 5 marca i dotąd spoczywa bez odpowiedzi);

3) niezwłoczne przyznanie organom Rady Stanu prawa udziału w sprawach aprowizacyjnych i prawa ingerencji przy dokonywanych rekwizycjach oraz zapewnienia mieszkańcom Polski swobodnej komunikacji zarówno osobistej, jak pocztowej pomiędzy obu okupacjami.

Poza tem, jako najważniejsze postulaty zasadnicze, których szybka realizacja jest przedewszystkiem niezbędna, Tymczasowa Rada Stanu uważa:

a) rozszerzenie swej władzy i swojej działalności na resztę Królestwa Polskiego i te części Litwy, w których konieczności wojenne nie staną temu na przeszkodzie;

b) wprowadzenie w życie administracji polskiej;

c) uznanie Państwa Polskiego za samodzielny przedmiot prawa międzynarodowego oraz przyznanie Radzie Stanu prawa wysyłania i przyjmowania legacji w stosunkach z państwami sprzymierzonymi i neutralnymi;

d) powołanie za zgodą Rady Stanu Regenta, który obejmie władzę zwierzchniczą w Państwie Polskiem.

Niezależnie od powyższych żądań, w których oznaczone punktami 1, 2, 3 wymagają niezwłocznie urzeczywistnienia, będzie opracowany jeszcze przez Wydział Wykonawczy szczegółowy program dalszej realizacji i w najszybszym czasie zostanie złożony przedstawicielom Państw Okupacyjnych.

Komunikat w sprawie organizacji wojska polskiego.

1) Tymczasowa Rada Stanu w odezwie swej z dn. 15 Stycznia zapowiedziała, jako swą radosną, a pilną konieczność tworzenie Armji Narodowej.

2) W dn. 16 Stycznia 1917 r. Polska Organizacja Wojskowa oddała T. R. S. „swe siły krew“ do rozporządzenia i wyraziła swą gotowość do wstąpienia w szeregi armji polskiej.

3) Na drugim posiedzeniu T. R. S. w dniu 17 stycznia 1917 r. postanowiono, celem przyspieszenia organizacji armji polskiej wybrać Komisję Wojskową, której poruczono: a) porozumienie się z władzami okupacyjnymi co do sposobu współdziałania T.R.S. w sprawach wojskowych, na zasadzie art. 7 statutu T.R.S., b) porozumienie się z Komendą Legionów, jako z kadrami wojska polskiego co do ich stanu i potrzeb, c) zaprojektowanie organizacji Departamentu Wojny T.R.S. Komisja złożona z Marszałka Koronnego i 6 członków T.R.S. na tem posiedzeniu została wybrana.

4) Na posiedzeniu T.R.S. w dn. 30 stycznia na żądanie władz okupacyjnych przy uchwalaniu regulaminu R.S., w stosunku do projektowanego Departamentu Wojny, zostało wprowadzone do regulaminu następujące zastrzeżenie: „Organizacja Departamentu wojny ulega zatwierdzeniu Naczelnego Komendanta Wojskowego Mocarstw Sprzymierzonych, upoważnionego do tworzenia Wojska Polskiego. Do czasu zaś zorganizowania tego Departamentu załatwia jego sprawy specjalna Komisja Wojskowa, wybrana przez Ogólne Zebranie Rady Stanu“.

5) Wobec powyższego Komisja Wojskowa

wpracowała projekty: a) określenie *kompetencji T.R.S. przy tworzeniu Wojska*, a mianowicie: *uzupełnianie Wojska Polskiego*, Polski Czerwony Krzyż, ożywienie polskiego przemysłu wojennego, Opieka nad Inwalidami, Rodzinami Żołnierzy, Jeńcami Wojennymi, Organizowanie pomocy żołnierzom w polu, zakładanie stałych szkół wojskowych, popularyzowanie idei wojskowej i propaganda na rzecz Wojska Polskiego. b) Organizacja Departamentu Wojny. Odpowiednio do tych kompetencji został przedstawiony projekt organizacji Departamentu Wojny, zgodnie z ogólnym Regulaminem T. Rady Stanu, obejmującym pozostałe Departamenty T.R.S. c) organizacja i technika werbunku do Wojska Polskiego. *Według projektu cała organizacja werbunku do Wojska Polskiego ma podlegać Departamentowi Wojny T. Rady Stanu; Komisarzom T. Rady Stanu zastrzeżone zostało prawo udziału w Komisjach poborowych i obowiązek przyjmowania przysięgi*, którą ochotnicy uznani za zdolnych, składaliby na jego ręce. d) Określenie zasad, przy zachowaniu których zdaniem T. Rady Stanu możliwym byłoby utworzenie w krótkim czasie licznej armji narodowej. T. Rada Stanu uznała za konieczne, aby Legjony Polskie tworzyły kadry armji polskiej. Armja polska ma stanowić odrębną całość i może być użyta tylko do walki z Rosją na froncie wschodnim. Na czele poszczególnych armji, dywizji i niższych jednostek wojskowych stać powinni Polacy. Wydatki zaliczone na wojsko polskie wchodzi w ewidencję T.R.S., która je prowadzi w budżecie Państwa Polskiego.

Wreszcie Tymczasowa Rada Stanu uznała za konieczne powołanie do boku Głównodowodzącego stałego Komitetu Doradczego dla Spraw Wojska Polskiego. W skład Komitetu powinni wchodzić poza oficerami delegowanymi przez państwa centralne dwaj Członkowie T.R.St., Dyrektor Departamentu Wojny, jego delegat i dwóch oficerów polskich, wyznaczonych przez Naczelną Komendę Wojsk Polskich.

Zadaniem Komitetu Doradczego byłaby stała współpraca oraz współpraca w rzeczach organizacji wszystkich rodzajów broni Wojska Polskiego. Projekt ten został uchwalony na 7 posiedzeniu T.R. St. w dniu 10 lutego 1917 r. i doręczony Komisarzom rządów okupacyjnych.

Do dnia dzisiejszego żadnej odpowiedzi na ten projekt T. Rada Stanu nie otrzymała.

6) Wobec tego, iż po przyjęciu zasady, że kadrami Wojsk Polskich mają być Legjony, sprawa tworzenia Wojska Polskiego została ściśle związana z losami Legionów, T.R.St. postanowiła zwrócić się

do obu monarchów z prośbą o możliwie szybkie przekazanie Legionów Państwu Polskiemu. Odpowiednią uchwałę powzięto na posiedzeniu T. R. St. w dniu 7 lutego 1917 r. i postanowiono wysłać w tej sprawie depesze do cesarzy Niemiec i Austro-Węgier. Depesze te z przyczyn niezależnych od T.R.St. zostały wysłane dopiero 9 marca r. b.

7) Na posiedzeniu T.R.St. w dniu 10 lutego przyjęto w zasadzie projekt odezwy w sprawie powołania ochotników do szeregów Wojska Polskiego. *Odezwa ta nie mogła być wydana wskutek nierozstrzygnięcia sprawy przejścia Legionów na służbę Państwa Polskiego, oraz braku odpowiedzi na projekt, przedstawiony w dniu 10 lutego, określający kompetencję T.R.S. w tworzeniu Wojska Polskiego i zabezpieczający charakter narodowej Armji, mającej być tworzoną.*

8) Następne prace Komisji Wojskowej miały charakter prac przygotowawczych dla przyszłego Departamentu Wojny T.R.St. i wszelkiej inicjatywy społecznej i obywatelskiej w sprawie tak wielkiej i ważnej, jak tworzenie Armji Narodowej.

9) Dnia 17-go marca T. Rada Stanu zrobiła jeszcze jeden krok wskazujący na chęć czynnego współdziałania w sprawie tworzenia Armji Polskiej i szybkiego realizowania, mianowicie — przez Departament Spraw Politycznych zwróciła się do obu pp. Generali Gubernatorów z propozycją dopuszczenia przedstawicieli T.R.S. do rokowań, toczących się między rządami cesarsko-niemieckim i c. i k. austro-węgierskim w sprawie Wojska Polskiego. Propozycja ta spotkała się z kategoryczną odmową ze strony władz okupacyjnych niemieckich w dniu 25 marca r. b.

10) Wyjątkowe położenie Legionów nieraz było przedmiotem dyskusji i interpelacji zarówno w Komisji Wojskowej, jak i na posiedzeniach T.R.S. Specjalnie omawiano sprawę ujemnego stanu żywienia Legionów w porównaniu z żołnierzami armji austriackiej i niemieckiej, Legiony bowiem otrzymują żołąd podług norm austriackich niższych od niemieckich (dla żołnierzy o połowę niższy, dla podoficerów o 2/3), a pożywienie według norm niemieckich niższych znacznie od norm austriackich. T.R.S. wszczęła starania u przedstawicieli obu armji w celu wyrównania tych stosunków i osiągnęła tylko nieznaczne polepszenie i wyasygnowała ze specjalnych funduszy, składanych do jej dyspozycji 12.000 mk. na ostatnią dekadę miesiąca marca.

11) W dniu 21 marca na posiedzeniu T.R.S. na wniosek Komisarzy obu rządów, zmieniony został par. 25 Regulaminu T.R.S., który w nowej redakcji brzmi jak następuje: „Organizacja Departamentu

Wojny ulega zatwierdzeniu p. Gubernatora Warszawskiego upoważnionego przez Monarchów Sprzymierzonych do tworzenia Wojska Polskiego“.

12) Tymczasowa Rada Stanu przez cały czas swego istnienia poruszyła rozmaite sprężyny, aby Legiony przeszły na służbę Państwa Polskiego i aby tworzenie armji z zachowaniem jej charakteru narodowego w jak najkrótszym czasie zostało podjęte. Gdy wszystkie starania nie dały rezultatu, Rada Stanu d. 19 marca powzięła uchwałę treści następującej:

„Akt 5 listopada proklamował Niepodległe Państwo Polskie. Do budowy tego Państwa i tworzenia armji narodowej polskiej powołana została T. Rada Stanu. Uroczyste zapewnienia przedstawicieli obu mocarstw sprzymierzonych wskazały na Legiony, jako na kadry Armji polskiej. Takie oświadczenie odpowiadało pragnieniom i pojęciom Narodu Polskiego.

Zasady te podała T. Rada Stanu do wiadomości ogółu w swej odezwie i tem samem przyjęła na siebie wyraźne zobowiązanie wobec całego społeczeństwa.

Tymczasem w ostatniej chwili rozeszły się wiadomości, jakoby Legiony Polskie nie miały być w całości swej kadrą Armji Polskiej.

Stwierdzamy, że wiadomość ta do głębi poruszyła i zatrwożyła całe społeczeństwo.

Wobec tego uważamy za swój obowiązek oświadczyć, że w razie usunięcia Legionów z kraju i pozbawienia ich charakteru kadrów przyszłej Armji, *oraz wogóle w razie, jeżeli tworzenie Armji Polskiej w myśl postulatów T.R.S. w najbliższym czasie do skutku doprowadzone nie będzie—T. Rada Stanu straci rację bytu*, gdyż będzie pozbawiona możności budowy Państwa Polskiego, t. j. spełnienia swego zadania, do którego została powołana.

W tym wypadku Członkowie T. Rady Stanu w poczuciu przyjętej na siebie wobec całego Narodu odpowiedzialności będą zmuszeni ustąpić ze swych stanowisk“.

T. Rada Stanu stoi w dalszym ciągu niezłomie na gruncie deklaracji z dnia 19 marca i oczekuje ze strony władz okupacyjnych oświadczeń, decydujących o ich trwałym zamiarze realizacji Państwa Polskiego, w szczególności tworzenia armji.

13) Wreszcie w dniu 6 kwietnia 1917 roku a) Tymczasowa Rada Stanu stojąc na stanowisku deklaracji z dnia 19 marca r. b., a zatem uznając konieczność pozostawienia Legionów w całkowitym obecnym składzie jako kadrów do formowania

Wojska Polskiego, postanawia wysłanie delegacji do rządów Niemiec i Austro-Węgier dla postawienia postulatów wojskowych i ogólno-politycznych.

b) *T. Rada Stanu stojąc na stanowisku opracowanych przez siebie projektów organizacji Wojska Polskiego, złożonych panu General-Gubernatorowi, prosi o rychłe udzielenie na nie odpowiedzi.*

c) Tymczasowa Rada Stanu porucza Komisji Woj-

skowej wszcząć natychmiast pertraktacje z Eksc. Beselerem lub wyznaczonymi przez niego referentami w sprawie przygotowawczych ćwiczeń wszystkich ochotników do Wojska Polskiego. Koniecznym warunkiem tych ćwiczeń ma być kierownictwo niemi przez oficerów legjonowych wyznaczonych ku temu przez dowództwo Wojska Polskiego.

Zanim zapadły, a przynajmniej zanim doszły do publicznej wiadomości, jakiejkolwiek decyzje Rady Stanu po akcie oddania Legjonów, jako kadrów wojska polskiego, gen. v. Beselerowi, zanim udzieloną została jakakolwiek odpowiedź na przytoczony wyżej projekt T.R.S. z dnia 10 lutego b. r. w sprawie współdziałania jej przy organizowaniu armji, co więcej, zanim wydane zostały jakiejkolwiek zarządzenia gen. gubernatorstwa warszawskiego, wzgl. oddziału jego, t. zw. „Abteilung für Polnische Wehrmacht“, dyrektor Departamentu Spraw Politycznych, T.R.S. hr. Wojciech Roztworowski na zebraniu z przedstawicielami stronnictw dnia 17 kwietnia 1917 r. oświadczył szereg rzeczy, które rozszedłszy się, w opinii obudziły zrozumiałe zaniepokojenie i wzburzenie. Wedle danych zebranych od osób, jaknajlepiej poinformowanych oświadczenia jego streszczają się w następującem:

Ważnem jest, aby mianowany został oficer polski przy Gen. Gubernatorze, a drugi oficer przy jego Abt. Poln. Wehrmacht; ważnem dalej, aby wojsko nie zostało wysłane na front zachodni, i aby utrzymywane było z funduszy państwa polskiego. *Kwestja zaś współdziałania Rady Stanu przy organizowaniu armji polskiej jest sprawą drugorzędną, gdyż Rada Stanu nie posiada tutaj facho-*

wych kompetencji. General Beseler jest nie tylko naczelnym dowodzącym, lecz i organizatorem wojska polskiego. *Ministerjum Wojny polskiem jest „Polnische Wehrmacht“.* Departament Wojny Rady Stanu może otrzymać np. opiekę nad legjonistami, ale nie jakiejkolwiek kompetencje przy organizowaniu armji.

Opinia niepokoi się i w razie powtarzania się tego rodzaju oświadczeń coraz bardziej niepokoić się będzie. Każdy musi postawić sobie pytanie:

Czy Tymczasowa Rada Stanu zmieniła swe dotychczasowe stanowisko w sprawie wojska, i przestała domagać się dla siebie kompetencji rządowych w postaci rzeczywistego współdziałania przy formowaniu armji narodowej.

Czy też pewne jednostki działają pod jej firmą na własną rękę — i dnia 6 kwietnia co innego uchwalają, a 17 kwietnia co innego w formie oficjalnej oświadczają.

Warszawa, dnia 20 Kwietnia 1917 r.

